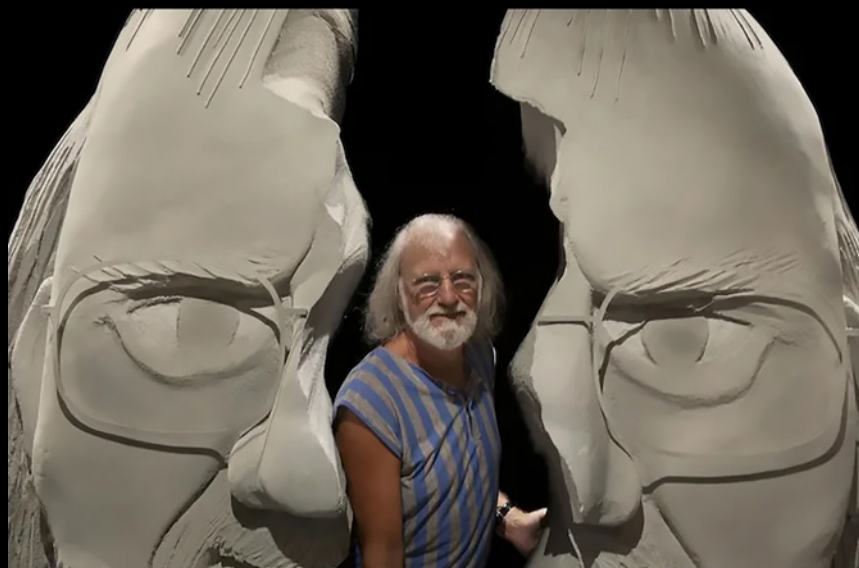

Erik Exe Christoffersen

Anker Gemzøe:
Stemmen, scenen og sangen.
Svend Åge Madsens magiske teater

Anmeldelse af:

Anker Gemzøe: Stemmen, scenen og sangen

Forlaget Spring, 2024

Af Erik Exe Christoffersen

Svend Åge Madsens magiske teater

Stemmen, scenen og sangen af Anker Gemzøe er en samlet fremstilling af Svend Åge Madsens dramatik. Madsen (f. 1939) er forfatter og dramatiker, bosat i Risskov ved Aarhus.

Gemzøe er professor emeritus, Aalborg Universitet, også opvokset i Aarhus. Han har skrevet omfattende om især modernismens litteratur og en doktorafhandling om Svend Åges Madsens forfatterskab fra 1962-86.

I *Stemmen, scenen og sangen* tager han fat i Madsens hørespil, dramatiske værker, operaer og totalteater. Gemzøe ser Madsen som en af de betydeligste dramatikere i nyere tid og fremhæver hans mange eksperimenter med forskellige teatergenrer. Han understreger Madsens produktive brug af teaterhistorien lige fra de græske tragedier til middelalderteatrets simultanscene, Shakespeares dramatiske univers, melodramaet, det absurde teater og især moderne dramatikere som Pirandello, Ibsen og Brecht. Madsen er også inspireret af teaterfolk som Antonin Artaud og hans forestillinger om Grusomhedens Teater, der har påvirket en række moderne teateriscenesættere. En af dem er den danske instruktøren Hans Rosenquist (1949-2022), som iscenesatte og fik et nært forhold til en stor del af Madsens dramaer.

Gemzøe fremhæver Madsen som en sand plotmester, der forbinder dramaturgisk tænkning og filosofi med henblik på en karakteristik og fremstilling af det moderne menneskes spaltede identitet, maskeringer, rollespil og ikke mindst komplementaritet, der betyder sammenfletninger af identiteter og metamorfoser. Gemzøes analyser er gennemgående optagede af både de

dramatiske tekster og Madsens indbyggede iscenesættelsesvisioner, og de inddrager også en række af de faktiske opførelser, anmeldelser og omtaler.

Bogen rummer læsninger og karakteristikker af alle Madsens opførte dramatiske værker, både radiospil og andre former for audiodrama, tv-dramaer, skuespil for scene og operaer. Gemzøe gennemgår otte hørespil, 11 dramaer, fire operaer, heraf to i samarbejde med datteren Maria S. Madsen, og han forsøger at samle delene til et helhedsbillede af en forfatter, som både omfavner natur- og humanvidenskab.

Svend Åge Madsen har en særlig forkærlighed for teater og dramaturgi, og han har faktisk selv ved siden af studier i matematik haft relationer til Institut for Dramaturgi, idet han fulgte forelæsninger ved lektor Tage Hind i de tidlige 1960'erne år sideløbende med matematikundervisning. Gemzøe fulgte selv Hinds undervisning i dramaturgi, så derigennem har de en form for fælles platform.

Madsen vender og drejer de samme fortællinger og personer. Handlinger kan genopføres og remedieres i andre formater og med ændret belysning. Det kan medføre en ny, ofte ligefrem omvendt vurdering af forhold og personer.

Teatret er enten henvendt til tilskuerne, eller tilskueren ser gennem den fjerde væg ind i en virkelighed, som dog ofte ligner teatrets virkelighed mere end virkeligheden udenfor teatret. Selvom Madsen ofte benytter et klassisk plot er både begyndelserne og slutningerne uafklarede, tiden i dramaerne kan være cirkulær og flertydig, hvor det samme tidspænd både kan være en dag og flere år, og hvor personer ældes på en nat.

Gemzøes indledende afsnit er en meget grundig gennemgang af den teaterkontekst, Madsen var en del af, med centrale figurer som italienske Dario Fo, franske Ariane Mnouchkine og Theatre du Soleil, som blev oprettet i 1964, samtidig med norsk-italiensk-danske Odin Teatret. Sammen med danske teatre som Solvognen, Banden, Teamteatret, Røde Mor, Svalegangen og Billedstofteatret var Madsen iagttager og tilskuer og desuden en flittig Holberglæser. Totalteaterstykket *Narrespillet om Magister Bonde* og *Eline Mortensdatter* blev ifølge Gemzøe en form for gennembrud i 1978 og satte Madsen igang som dramatiker. Det var en forestilling med omkring 100 medvirkende og

med Hans Rosenquist som instruktør. Denne var også iscenesætter af en række senere værker og havde god sans for de teatrale dimensioner i Madsens dramatik.

Det var iøvrigt ved den lejlighed, jeg som dramaturgistuderende traf Svend Åge Madsen. Vi bor begge i Risskov og havde ofte mødt hinanden, men *Narrespillet* i Ridehuset fik en del studerende som medvirkende. Det førte til, at vi var nogle dramaturgistuderende, som opsøgte Madsen og fik ham til generøst at læse nogle af vores tekster. Senere deltog jeg i et forløb omkring dramatisk skrivning.

I 1984 var jeg med i *Dr. Strangula* af Madsen på Aarhus Teater, Scalascene. I stykkets univers var jeg en linedanser i en gøglertrup. Iscenesættelsen var igen af Hans Rosenquist. Et par meter over scenegulvet gik jeg på stram line med balancestok og høj hat. Midt på linen gik jeg på knæ, bukkede og tog så hatten af. Ud fløj et par duer, som havde siddet i mit hår under hatten. De fløj rundt om scenen og i tilskuerrummet, men idet jeg hævdede balancestokken, kom de tilbage og satte sig, og de fløj af sted med mig. Jeg nævner det her, fordi det var min gennemgående oplevelse, at Madsen var en form for magisk teater i sig selv og skrev sin omverden ind i sine tekster. På universitetet lavede jeg som underviser en forestilling med de studerende om Svend Åge Madsen, baseret på flere af hans værker, og hvor han selv medvirkede som tilskuer.

I årene 1983-1986 var Madsen tilknyttet Aarhus Teater som husdramatiker og skrev fire stykker, og frem til 1993 skrev han yderligere tre stykker til Odense Teater (herunder 'kongespillene' *Margrethe den Milde* og *Knud den Hellige*) og tre til københavnske scener.

Disse elleve stykker (heraf ni med urpremiere i årene 1981-1987) repræsenterer ikke blot en stor produktivitet, men også en mangfoldighed af teatraliske former og formater, genrer og stilarter. Den dramatiske voldsomhed og sceniske farverigdom i stykker som *Narrespillet*, *Dr. Strangula* (1985), *Det sidste suk* (1986), *Nøgne masker* (1987), *Svar udbedes!* (1987) og *Robert og Judith* (1993) profilerer dem som vigtige danske bidrag til modernismens teater omkring 1980-2000.

Anker Gemzøe gennemgår det hele og desuden tilkomsten af operaen, hvor librettister og komponister omkring Aarhus Sommeropera transponerede romanhovedværket *Tugt og utugt i mellemtiden* (1-3, 1998-2004) og den groteske drama-roman-hybrid *Edens gave* (2005) til operaens tonearter. I samarbejde med Maria S. Madsen tog Svend Åge Madsen tråden op med de fire minioperaer i *Soopera* (2009) og det overdådige syngespil *Rosa og Evigheden* (2014).

Gemzøe har skrevet utroligt meget om Svend Åge Madsen. Men han har også lavet en formidling af den russiske litterat Mikhail Bakhtins teorier om det karnevalistiske. Det forekommer relevant i sammenhæng med Madsen. Nogle af Baktins nøglebegreber er *ytringer* som danner *polyfonier* og forvrider tid og rum, så disse også bliver en slags fremmedgørende kunstneriske stemmer. Baktins tænkning danner grundlag for en række perspektiverende teorier om en særlig form for intertekstuel modernisme. Denne handler om, at tekster “taler” med hinanden implicit eller direkte som hos Madsen, og det skaber en åben, tvetydig, komplementær og dialogisk dramaturgi. Madsen benytter i mange værker det uafsluttelige, det intertekstuelle og gentagelsen, f.eks. i *Robert og Judith* og *Nøgne masker*, hvor Skakesperes og Pirandellos tekster “taler” med. Det er en synsvinkel, som Gemzøe ikke udfolder fuldt ud i *Stemmen, scenen og sangen*. Ingen tvivl om, at fortolkningen og analysen af Madsens tekster er ganske kompliceret, som Gemzøe antyder, idet han påpeger, at der faktisk ikke er skrevet ret meget om Madsens dramatiske produktion.

Stemmen, scenen og sangen råder bod på dette og er en meget gedigen og fuldkommen indføring i Madsens dramatiske, karnevalistiske og magiske univers. Det er en velskrevet og tilgængelig bog, men det skal tilføjes, at det kræver en vis *Madsen-interesse* og en villighed til at følge Gemzøe ind i Madsens eventyrlige univers. Mange refleksioner om teatermediet er vanskelige at oversætte til bogform, og især er den dramatiske genre ikke let tilgængelige gennem analyser. Men for den, som vil dybere ind i Madsens krinkelkroge, er Anker Gemzøe en god og sikker guide. Og Svend Åge Madsen er med sin generøsitet besøgt værd.

Erik Exe Christoffersen, lektor emeritus, Aarhus Universitet
